

ירושה בזמננו

א. איסור העברת נחלה

שנינו (ב"ב קלג ע"ב) הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו, מה שעשה עשוי, אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו, ובגמ' (שם), לא תיהוי בי עבורי אחסנתא, ואפילו מברא בישא לברא טבא, וכ"ש מברא לברתא.

בספר גשר החיים (עמ' מב) כתב וז"ל והיות שמנהג העולם הוא להשאיר גם לבנות, והוא גם חוק המדינה, מי שעניו בראשו מהדר להשאיר בצואתו גם לבת. חדא, שמנהג קובע הלכה. שנית, כדי שלא תטול חלקה מכח חוק הממשלה. ושגם באים עי"ז לריב ומחלוקת וכו'. ות"ח עשיר אחד עשה מעשה והנחיל בצוואה את כל רכושו רק ע"פ התורה, לבכור כבכורתו, ושני בניו הפשוטים כפשוטם, ולשלשת בנותיו לא כלום. והנחיל שנאה ותחרות ופירוד במשפחתו, עד אשר אמרו הבריות שלא כדאי היה להשאיר רכוש ולהוריש שנאה, עכ"ל, ועיי"ש.

ומעתה יש לעיין איך יחלק את נכסיו לבנותיו ויהא רוח חכמים נוחה הימנו. והנה במהר"א פולדא (ירושלמי פ"ח ה"ו) פירש הטעם שאין רוח חכמים נוחה הימנו, שע"י כך הוא מחרחר ריב בין בניו ובין האחרים שנותן להם. ולפ"ז נראה כהרשב"ם (ד"ה בי עבורי) שגם במרבה לאחד מבניו וממעט לאחר הוא בכלל העברת נחלה, שהרי מחרחר ריב בין בניו, וזה יותר חמור, וכ"כ הטור (סי' רפב), שהוא מטיל קנאה בין האחים.

וז"ל הרמב"ם (נחלות פ"ו הי"ג), ציוו חכמים שלא ישנה אדם בין הבנים בחייו, אפילו בדבר מועט, שלא יבואו לידי תחרות וקנאה כאחי יוסף עם יוסף עכ"ל. והב"ח (סי' רפב) דייק דדוקא בחייו, וז"ל אבל קודם מיתתו רשאי לשנות, וכדילפינן (קל ע"א) מביום הנחילו את בניו דרשאי לרבות לאחד ולמעט לאחד, דאל"כ יהיו דברי רז"ל סותרים זה את זה,

עכ"ל. ולפי הטור נראה, דילפינן רק דבריו קיימים, ולעולם הוי בכלל העברת נחלה. וגם להרמב"ם י"ל, דכתב בחייו בלשון ציווי חכמים, שאינו איסור אלא עצה טובה. ובשעת מיתה גרע, דאין רוח חכמים נוחה הימנו, דס"ל דמשנתנו רק במתנת שכיב מרע, וכמו שיתבאר.

עכ"פ, אם טעם משנתנו הוא שלא יעורר קנאה ומחלוקת, נראה דבזמננו נהפוך הוא, ואם יחלקו כדין התורה תהיה מחלוקת, וכעדות הגשר החיים. ונראה דבזמננו נהוג שכל אחד מהבנים והבנות יטלו בשוה, ואם לא יחלק כן יגרם למחלוקת. ואף דלא דרשינן טעמא דקרא, כבר נתבאר במק"א (בית יצחק ל"ט עמ' שכד) דזהו בקרא מפורש. אבל דרשינן טעמא דדרשת חז"ל וכדומה, ולכן בזמננו מותר, ואף ראוי, לחלק נכסיו לכל בניו ובנותיו בשוה, כדי למנוע ריב ומחלוקת. וכ"נ ברמ"א (סי' רנז ס"ז, ע' בסמוך) "שהרוצה לחלוק נכסיו אחרי מותו שלא יריבו יורשיו אחריו ורוצה לעשות סדר צוואה בעודו בריא" יעשה כך וכך, וכנראה דבר טוב הוא.

וכבר העיד המהרש"ם (ח"ב סי' רכד סקכ"ט, מובא בספר משפט הצוואה עמ' סז), ששטר חצי זכר שעל ידו הבת מקבלת חצי חלק הבן כמובא ברמ"א (סי' רפא ס"ז), הפסיקו להשתמש בו, כי הבנות הלכו לערכאות ונטלו חלק שוה לבן מחוקי המדינה. וכדי למנוע איסור ממש דהליכה לערכאות וגזל, יש לחלק נכסיו לבניו ולבנותיו בשוה, וכנ"ל.

והנה בפ"ת (סי' רפב סק"א) כתב דברי החת"ס (חו"מ סי' קנ"א) וז"ל ואולי כל זה אינו אלא בשכיב מרע, שאין המתנה חלה אלא בשעת מיתה, ואז נופלים הנכסים לפני היורשים, והוא בא להפקיע. אבל מתנת בריא גוף מהיום ופירות לאחר מיתה לית לן בה, דבחייה יכול כל אדם לעשות בשלו מה שירצה. וזו סברא נכונה ליישב המנהג, אבל כתובות נג תיובתי, עכ"ל.

ובגמ' (נג ע"א) לא רצו שיכתוב נדוניא לבתו (רש"י נב ע"ב ד"ה אזיל) משום עבורי אחסנתא. ומותר רק משום תקנתא דרבנן שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו כדי להשיאן, הלא"ה אסור. ונראה, דהרי העיד הגשר החיים שאם לא יתן לבנותיו יביא לידי שנאה ומחלוקת. ומצות הבאת

שלום בין בני משפחתו גדולה מאד, ולא גרע מהמצוה להרבות בנדונית בתו להשיאה. וא"כ רוח חכמים נוחה הימנו כשעושה כן למען השלום.

אמנם בגמ' (ב"ב קלג ע"ב) נראה דדין הקדש כדין מתנה, ואע"פ שמצוה היא, אין רוח חכמים נוחה הימנו. ונראה, דהקדש מצוה בפ"ע ולא שייך לבני משפחתו, אבל חיובו להשיא בתו, וכן להשכין שלום בין בני משפחתו, מוטל על האב ביחס לבני משפחתו, ורוח חכמים נוחה כשמקיים חיובו אף ע"י שנותן לבנותיו.

והנה בפ"ת (שם) צידד, דלא כהח"ס, דכל שיש מצוה כגון מקדיש נכסיו, והשאיר מקצת נכסים ליורשיו, אין קפידא. וראיה ממר עוקבא (כתובות סז ע"ב) שנתן יותר מחומש נכסיו לעניים לחלק לאחר מותו. ויש קפידא אם מקדיש כל נכסיו, כגמ' (קלג ע"ב), ובנותן מקצת נכסיו, כגמ' (כתובות נג ע"א), אבל במקדיש מקצת נכסיו אין קפידא, וצ"ב.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' רטז) כתב גירסת הרבה ראשונים במשנתנו (קלג ע"ב), הכותב כל נכסיו לאחרים, ורק בזה אין רוח חכמים נוחה הימנו. וכן נראה מלשון והניח את בניו, וכפירוש רגמ"ה, שלא הוריש כלום. ובכותב מקצת הוא דין נוסף דעבורי אחסנתא, שאינו אלא מדת חסידות, ואינו בכלל אין רוח חכמים נוחה הימנו, ולכן מותר למצוה, וניחא שיטת הפ"ת. ולפ"ז בנד"ד, שמצוה להשכין שלום, בודאי מותר, וא"צ לחלק בין מצוה זו למצוה דמקדיש נכסיו וכו"ל.

ולכאורה י"ל לפ"ז, דגם במקדיש כל נכסיו אינו בכלל אין רוח חכמים נוחה הימנו, דלא כראית הח"ס מסוגיין. דבגמ' שאלו מי פליגי רבנן עליה דרשב"ג, שסובר שאם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב. והסיקו דהוי בכלל עבורי אחסנתא, וא"כ אינו זכור לטוב, ולעולם אינו בכלל אין רוח חכמים נוחה הימנו במקדיש לשם מצוה, ודו"ק.

ובשבט הלוי צדד, דהחמירו במקצת רק שלא לתקן עקירת הירושה, לולא המצוה להשיא את בנותיו. משא"כ במק"א, כל' שנותן מעצמו בלי תקנה. ולכאורה צ"ע מהגמ' (קלג ע"ב) שהוכיחו משם דלא כרשב"ג, ובהא דרשב"ג אין תקנה.

ואולי י"ל, על דרך הנ"ל, דכיון שלא היו מתקנים לתת מקצת נכסיו לבתו לולא המצוה, מוכח דעכ"פ אינו זכור לטוב, אף כשעושה כן בלי שום תקנה, ודו"ק.

ובשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"ב סי' נ') כתב וז"ל, ואולי היכא שכוונת המורי"ש המצוה הוא להעביר נחלה, כהא דעובדא דיוסף בן יועזר שאקדיש העיליתא דדינרי דהיה לו משום שבנו לא היה נוהג כשורה (ב"ב דף קל"ג ע"ב), אסור אף שנתן להקדש, דכיון שיש איסור להעביר נחלה וכו'. אבל היכא דהכוונה הוא למצות הצדקה פשוט שמותר כשמניח להיורשים דבר חשוב, עכ"ל. וכ"כ בשו"ת ויוסף אברהם (סי' י"ג).

ולפ"ז לכאורה צ"ע, מהו הכ"ש בגמ', דמברא בישא לברא טבא כונתו להעביר מבנו הרע, משא"כ בבן טוב ומכוין רק להיטיב לבתו. ולכאורה צ"ל דאה"נ, דאסור להעביר מהבן להבת רק כשרוצה להעביר נחלה כדי להעניש את בנו, אבל לא כשרוצה להיטיב לבתו, דאינו נחשב העברת נחלה כלל. ולפ"ז י"ל דכשהתירו בכתובות משום המצוה להשיא את בתו, אינו משום שהמצוה דוחה את האיסור, דא"כ הוי מצוה הבאה בעבירה. אלא דכל שמכוון לשם מצוה אינו בכלל האיסור מעיקרא. וא"כ ה"ה כשכונתו להשכין שלום, וכנ"ל, או להיטיב לבתו אף אם נשואה כבר, ודו"ק.

והנה הרמב"ן (סהמ"צ מל"ת ששכחן הרב י"ב) כתב וז"ל, שנמנענו בהנחילנו הבנים מהעביר הבכורה מן הבן הגדול אל יתר אחיו, אבל ננחיל אותו פי שנים כמשפט הבכורה וכו' ואל תחשוב שלא יהיה זה מניעה אלא שהוא דין מדיני הנחלות שילמדנו הכתוב שאין האב יכול להעביר הירושה ממנו ועל כרחו יירש פי שנים וכו', ומפני מניעתו שמנעתו התורה מעשות כן, דנו בו (שם קכו ב) כמתנה על מה שכתוב בתורה שלא יתקיימו דבריו. ומכל מקום עבר אהרמנא דרחמנא וכו' והנראה שיש בזה עוד מצות עשה וכו', עכ"ל. וכ"כ בפירושו על התורה (דברים כא, טז).

אמנם בתוס' (קל ע"ב ד"ה תלמוד) נראה כפירוש שדחה הרמב"ן, וכמש"כ באור החיים (שם), שאם עובר בלאו יתיישב מה שהקשו התוספות. ולפ"ז לשון המשנה (קכו ע"ב) שהתנה על מה שכתוב בתורה אינו איסור לאו, אלא שאינו יכול לשנות סדר הירושה. ולכאורה מוכח כן,

דז"ל המשנה, האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שניים, איש פלוני בני לא יירש עם אחיו, לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה, עכ"ל. וכשאין בכור בודאי אין לאו, וע"כ ר"ל שאינו יכול, ולא שאינו רשאי, וא"כ ה"ה באיש פלוני בני בכור.

ובמשנה (קל ע"א) ג"כ נאמר מתנה ע"מ שכתוב בתורה, באומר על מי שאינו יורש שיירשנו, בניגוד לבן בין הבנים, דדבריו קיימים. ולפ"ז לשון הגמ' (קל ע"ב) נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה ר"ל הכח, ולא ההיתר, דגם בבכור אין איסור, כנ"ל לפי התוספות (שם), אלא שאין לאב הכח.

ולפי הרמב"ן נראה דהאיסור הוא רק באומר שהבכור לא יטול פי שנים. אבל אין איסור לתת לבניו הפשוטים או בנותיו מתנה מחיים. ויש לעיין אם יש קשר בין אין רוח חכמים נוחה הימנו דהעברת נחלה, לאיסור הגמור בבן בכור. ובספורנו (שם) כתב וז"ל, אבל אם יעשה זה בסיבת רשעת הבן הבכור, אז ראוי להעביר, כאמרם ז"ל (קלג ע"ב) אם לא היה נוהג כשורה זכור לטוב, עכ"ל. ואולי סובר דקיי"ל כרשב"ג במשנתנו, ודלא כשמואל דאינו ראוי להעביר מברא בישא לברא טבא. ועכ"פ נראה דלרשב"ג הדין כן גם בבכור, ונראה דאיסור העברת נחלה נלמד מגזזה"כ דלא יוכל לבכר, אף שאינו בכלל הלאו.

ב. מתנה מחיים

הנה נתבאר שאין איסור העברת נחלה במתנה מחיים עכ"פ במקצת נכסיו. ואם רוצה שהמתנה תחול מיד, אפשר להקנות קרקע ומטלטלין בקנין סודר. אבל רוב בני אדם אינם רוצים לתת כל נכסיהם לאחרים בחייהם, כדי שלא יהיו תלויים באחרים. ובאמת חז"ל התנגדו לזה, וכמבואר בגמ' (ב"מ עה ע"ב), ת"ר שלשה צועקין ואינן נענין וכו' קונה אדון לעצמו מאי היא וכו' הכותב נכסיו לבניו בחייו. ובס' משפט הצוואה (ע' כא) כתב דברי השל"ה וז"ל, ראיתי מקצת אבות כשיש להם עושר בבואם לימים, נותנים לבניהם לכל אחד סך גדול אחר שהם נשואים, ומחזיקים לעצמם כי שיעורים שמשערים שיהיה להם די כל ימי חייהם, זהו שטות גדול, והוא שטות אשר יכול לבוא לידי עבירה גדולה, כי מי

יודע מה יולד יום, אולי יתהפך הגלגל על האב, ואוי לאב אשר יבוא על שולחן בניו, כי הוא דבר שנגד הטבע, עכ"ל.

ויש שהציעו לתת במתנה שתחול שעה אחת קודם מיתתו. אבל בגמ' (גיטין כה ע"ב) נראה, שכיון ששעה אחת קודם מיתתו לא נתבררה בשעתה, א"א למתנה לחול משום דקיי"ל אין ברירה. וכ"כ התוס' (שם ד"ה ולכי), עיי"ש במהרש"א.

אמנם בגט פשוט (סי' קכב ס"ק ח) כתב דלא קיי"ל כן, שהרי בגמ' מוכח דגט שכיב מרע מהני, אף שחל שעה אחת קודם מיתתו. וע"כ בסופו להתברר קיי"ל דיש ברירה, ודלא כרב משרשיא (כה ע"ב), עיי"ש באורך. ולפ"ז אפשר לתת מתנה שתחול שעה אחת קודם מיתתו.

אכן אף אם נניח דאפשר לתת מתנה שתחול שעה אחת קודם מיתתו, א"א להקנות בקנין סודר, דכיון דהדרא סודרא למרי' (נדרים מח ע"ב), נמצא דכלתה קנינו, כמבואר בשו"ע (סי' קצה ס"ה). ואף דאפשר להקנות קרקע בשטר, א"א להקנות מטלטלין.

ועדיין אפשר להקנות מעכשיו ולאחר שלשים (שו"ע שם), ולכאורה ה"ה מעכשיו ולשעה אחת קודם מיתתו. ופירש הסמ"ע (סקט"ו), דכאילו אמר מעכשיו קנהו בסודר זה, רק שאני מתנה שלא תקחנה עד אחר ל' יום.

ובדגול מרבבה (שם) כתב דמהני מדין גוף מהיום ופירות לאחר מיתה (גמ' קלו ע"א). ובשו"ע (סי' רנז ס"ז) כותב וז"ל, כתב לו מהיום אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה, היא לגמרי כמתנת שכיב מרע, ויכול לחזור בו כל ימי חייו אף מהגוף. הגה: ומ"מ צריך קנין כמתנת בריא, ולא אמרינן בכה"ג דבריו ככתובין וכמסורין דמי. ולכן בריא שרוצה לחלוק נכסיו אחרי מותו שלא יריבו יורשיו אחריו, ורוצה לעשות סדר צוואה בעודו בריא, צריך להקנות בקנין, ואפילו קנין אינו מהני אם רוצה ליתן להן דבר שאינו בידו אז, דאין אדם מקנה דבר שלא ברשותו, ואין מהני אלא דרך הודאה שמודה שחייב לכל אחד מהן כפי מה שירצה, עכ"ל.

ולכאורה זה דומה למה שקורין אצלינו טראס"ט. ויש שיכול לחזור, וכנ"ל, ויש שאינו יכול לחזור, וכשו"ע (שם ס"ו). וא"כ מי שנותן נכסיו לבנותיו בטראס"ט ומת, הנכסים שייכים לבתו גם בדיני התורה,

וכדין גוף מהיום ופירות לאחר מיתה. ומור"ר הגרז"נ גולדברג שליט"א כתב (הישר והטוב ח"ה עמ' ח) שאם רוצה שיוכל לחזור, צריך להתנות תנאי כפול, אם לא אחזור בי אני נותן לך גוף מהיום, ואם אחזור בי אני נותן לך גוף מהיום. ועיי"ש (עמ' ט), דא"א להקנות חוב בע"פ שביד אחרים או כסף בבנק, וק"ו דבר שיגיע לו אחר כתיבת הצוואה, בגוף מהיום ופירות לאחר מיתה, עיי"ש.

ויש לפקפק בזה, דהשו"ע (שם ס"ה) כתב וז"ל, מכר הבן בחיי האב ומת הבן ואח"כ מת האב, כשימות האב קנה הלוקח, שאין לאב אלא פירות, וקנין פירות אינו כקנין הגוף, עכ"ל. ואם בחוקי המדינה בטראס"ט מכירת הבן בחיי האב אינה כלום, יתכן דאין לבן קנין הגוף כלל, ודינו כמקבל מתנה לאחר מיתת אביו דאינו כלום.

ועדיין י"ל דבעצם יש לבן קנין הגוף בחיי אביו, אלא שהחוק מטיל תנאי שאין מכירתו כלום, דומיא דהדין למ"ד קנין פירות כקנין הגוף (גמ' קלו ע"ב). ואולי יש לחלק, לענין זה, בין יכול לחזור, דאינה מתנה מחיים, דאין לבן שום זכות בנכסים, לבין אינו יכול לחזור, דאז יש לבן זכות בנכסים כיון שיהיו שלו במיתת האב בע"כ דאב, וצ"ע.

והנה במדינתנו יש מס ירושה על כל מה שעובר מאב לבן בתורת ירושה. ובנידוננו, יש שמטילים מס על הטראס"ט רק אם האב יכול לחזור בו בחייו, ולא באופן שאינו יכול לחזור. ואולי י"ל דבזה דינו כמתנה גוף מהיום ופירות לאחר מיתה עם תנאי שאין הבן יכול למכור בחיי האב. אבל ביכול לחזור נידון כירושה ולא כמתנה, שהרי יש מס ירושה, ודו"ק.

ואף אם אין דינו כמתנה מחיים, מכיון שע"פ החוק צריך למנות אפוטורפוס שיטפל בנכסים לטובת הבן, י"ל דלא גרע מהושלש מתחילה לכך, וקיי"ל (סי' רנב ס"ב) מצוה לקיים דברי המת. אמנם אם האב בעצמו הוא האפוטורפוס, שמותר ע"פ החוק, נראה דאינו כהושלש, ובפרט כשרשאי להוציא מהטראס"ט לצרכי עצמו כל ימי חייו.

וכנראה טראס"ט בדיניהם היא בריה בפנ"ע, ולגבי מס אינו שייך לאב או לבן, ומס מוטל עליו ככריה בפנ"ע, ודומה לחברה. ולרוב הפוסקים ההלכה איננה מכירה את המושג הזה, ונכסי החברה שייכים לבעלי החברה שרכשו את המניות ומה שא"א לגבות מנכסיהם הוא תנאי

בפנ"ע, וכל תנאי שבממון קיים, וכ"כ מו"ר הגרז"נ גולדברג שליט"א (שם עמ' י"ד). ובטראס"ט צ"ע אם דינו כגוף מהיום ופירות לאחר מיתה או מתנה לאחר מיתה, מכיון שהחוק קובע שהוא בריה בפנ"ע. ונ"מ טובא לדינא [ובפרט אם לא נידון כהושלש מתחילה לכך, וקיי"ל (סי' רנב ס"ב) דבזה לא אמרינן מצוה לקיים דבר המת, ע' בסמוך אות ג], ויש לדון ע"פ פרטי הטראס"ט, וכנ"ל.

ובבני זוג נהגו רבים לקנות דירה, או לפתוח חשבון בנק, בשותפות, ובאופן שאם ימות אחד מהם הכל שייך לשני. אמנם חלוקים הם, ע"פ רוב, בזה, דבדירה א"א לאחד מבני הזוג למכור חלקו בלי רשות האחר, ואילו בבנק כל אחד יכול להוציא את הכסף. ויש לעיין מה דינם של שותפויות אלו.

וראיתי בספר עומקא דדינא ח"ב מאמרו של הג"ר מנדל שפרן שליט"א, שדן בחשבון בנק משותף, כשחוק המדינה הוא, שבחשבון משותף נשאר כל החשבון למי שנשאר בחיים. וכנראה סובר שמי שמכניס הכסף מקנה את הכסף, או מסדר שהבנק חייב סכום זה, לשותף, ועדיף ממצוה לקיים דברי המת.

והנה בבנק נראה שיש שעבוד לשני השותפים, והתנו ביניהם שכשימות אחד הבנק משועבד רק לזה שעדיין בחיים. וע' בספר פתחי חושן ח"א פ"י הע' כא ד"ה וכל, ולפי"ז. ונראה דאם מת הבעל, הבנק חייב לפרוע לאשתו שהיא שותפת בחשבון, ואין לבניו דין ירושה כלל.

שו"ר בספר משפט הצוואה (ח"ג שער י'), דלא גרע ממי שאומר לחבירו זרוק חובי לים ותפטר, וכאן אמר לבנק תן חובי לאשתי והפטר, ואין דין ירושה. ומו"ר הגרז"נ גולדברג שליט"א כתב (הישר והטוב עמ' יג עיי"ש) דכמו שדין עבד כנעני מהני לקדושין, כן בהלוואה יכול לומר הא לך מנה בהלוואה ע"מ שתהיה חייב להחזירו לפלוני, ועע"ש, שכ"כ לענין ביטוח חיים. ולפי"ז נראה דאין בזה דין ירושה כלל, אף אם נחשב ירושה לגבי מס, דרק טראס"ט, שאין מושג כזה ע"פ דין, נראה דדינו נקבע ע"פ חוק המס, משא"כ בחשבון בנק או ביטוח חיים שדינו כתן לפלוני ותפטר או כעבד כנעני, ודו"ק. וכ"נ בפתחי חושן (ירושה פ"ד הערה פה).

ובספר משפטיך ליעקב (ח"ב סי' יט סק"ז) כתב לשון טופס הבנק וז"ל, במקרה של פטירה של אחד מאתנו, יהיה לנותר בחיים הזכות בפיקוח והבעלות על כל הסכומים שיעמדו אז ולאחר מכן לזכותו של אותו חשבון, עכ"ל. אבל לפי החוק בא"י, "התנאי בתוקפו לענין היחסים שבין הבנק ובין בעלי החשבון, גם לאחר הפטירה." ובתי המשפט קבעו שאין בטופס כדי לקבוע את זכויותיהם של בעלי החשבון בינם לבין עצמם, כי לא נעשה לפי חוק הירושה. ועפ"ז פסק שחשבון בנק בכלל הירושה.

ולפי משכ"ל לא נראה כן, דרך בטרנס"ט, שאינו קיים כגוף בפנ"ע ע"פ דין, מתפרש גדרו ע"פ החוק, וכנ"ל. משא"כ בבנק, שאפשר להבין את ההסכם, שהכל יינתן למי שנותר בחיים, מדין עבד כנעני, וזוהי כוונת בני הזוג, נראה דזה קובע הזכויות של בעלי החשבון בינם לבין עצמם – ויורשיהם, ובאמת אינו נוגד את חוק הירושה, דאינו בכלל הירושה, וכנ"ל.

ובספר הנ"ל (סק"ח) כתב דאלמנה, שהיא המוטבת ע"פ טופסי קופת הגמל [פנסיה], זוכה בד"ת, כי אין הפנסיה מתחלקת לפי דיני ירושה, אלא ע"פ הוראה שנתן המוריש בחייו. וה"ה בביטוח חיים, וכחוק המדינה, עיי"ש.

ובדירה שנרשמה על שם שניהם צדד הפתחי חושן (שם הע' קעה) דבאמת הכל שלו, וכתבו שם שניהם בטאב"ו רק למען החוק. ובפשוטו אינו כן, ובפרט אם ההורים משני הצדדים תורמים לרכישת הדירה. אמנם לכאורה לא מצינו בש"ס שותפות כזו אשר במיתת אחד מהם הכל שייך לשני, וא"כ אם נידון כירושה ע"פ מסי החוק אולי יש דין ירושה, וע"פ ד"ת אם מת הבעל בניו יורשים חלקו.

ואולי יש לדמותו לנכסי לך ואחריך לפלוני (ב"ב קלו ע"ב), דהנכסים עוברים לפלוני במיתת המקבל, ולא ליורשיו. וא"כ כשקונים בעל ואשה דירה בשותפות בתנאי שבמיתת אחד מהם הכל שייך לשני, המוכר מכר חציו לבעל ואחריך לאשה, וחציו לאשה ואחריך לבעל. וכמו שבאחריך לפלוני אין הפלוני יכול למכור בחיי המקבל, כך בני הזוג אינם יכולים למכור החלק של בן זוג האחר בחייו. ולפ"ז אין בדירה דין ירושה

כלל, אף אם נידון כירושה בחק המס כשעובר מהבעל לאשה או מהאשה להבעל.

ודיני מכירת המקבל בחיי הפלוני מבוארים בשו"ע (סי' רמח ס"ג) ע"פ הגמ' (קלז ע"א). וקיי"ל דאסור לראשון למכור, ואם עבר ומכר אין השני מוציא מיד הלקוחות. ובספר פתחי חושן (קנינים פט"ו ס"ח) כתב דזכותו של הראשון כעין קנין פירות. ובהע' (קנט) כתב שלמעשה יש לו גם קנין הגוף. ואם עבר ומכר מכרו קיים.

ובקצות (סק"ד) כתב שהמוכר מקנה לאחריך מעכשיו, דאל"כ אין קנין לאחר מיתה, וק"ו כשמת המוכר בחיי מקבל ראשון. וא"כ אף שבדירות שלנו כונת המוכר למכור לשניהם כשותפים בעלמא, מ"מ מכיון שברשימת הדירה כתוב שהדירה שייכת לשניהם בחיי שניהם, ואחרי מיתת האחד הכל שייך לשני, הרי מכר באופן של נכסי לך ואחריך לפלוני. ואף שע"פ רוב א"א לאחד למכור בלי הסכמת השני, זהו תנאי שביניהם, וכל תנאי שבממון קיים. עכ"פ לפ"ז אין בדירה דין ירושה כלל, וצ"ע לדינא.

ג. מצוה לקיים דברי המת

התוס' (קמט ע"א ד"ה דקא) כתבו דל"א מצוה לקיים דברי המת אלא היכא שהוא ביד שלישי והושלש מתחלה לכך. ולכן הוצרכו חז"ל לתקן שדברי שכ"מ ככתובים וכמסורים, כשלא הושלש מתחילה לכך, עיי"ש. והקשו מגיטין (מ ע"א) פלונית שפחתי עשתה לי קורת רוח, דמצוה לקיים דברי המת ולשחררה, אף דלא הושלש ביד שלישי מידי. ותירצו דגבי שחרור י"ל יותר מלד"ה מבשאר דברים.

ובהגמ"ר (סי' תקסו) תירץ קושיא זו, "שהיא עצמה שלישה", וצ"ב. ונראה דכל שביד היורשים להחזיק בנכסי האב, לא נאמר דין מלד"ה. אבל אם השליש מתחילה לכך, השליש יש כח בידו לקיים דברי המת, וניתן לו ע"י המת כשהשליש לכך. וא"כ ה"ה שפחה, שאין ביד היורשים להחזיק בה. ולכאורה לפ"ז אינו תלוי בד"ת, שהרי כשהאדון מת בניו יורשים אותה. אלא שבמציאות יכולה לברוח וכדומה. וגם במשליש מעות לשליש, בד"ת הכסף שייך ליורשים, וכמ"ש בהגמ"ר (שם), שאם מכרו לאחר אין טענה על הלוקח אפילו כשהחפץ בעין. ותירץ בזה קושית

התוספות, דהוצרכו לתקן מתנת שכ"מ ככתובים ומסורים, דזהו קנין גמור למקבל, עיי"ש. אבל אם השליש נתן החפץ למי שהאב צוה וקיים דברי המת, החפץ שייך למקבל, כיון שהיה בידו במציאות לתת לו.

ועפ"ז מבוארת שיטת האחיעזר (ח"ג סי' לד וח"ד סי' סו) שמי שכתב צוואה לבנותיו בדיניהם, ויש ביד הבנות להחזיק בכסף במציאות ע"פ חוק הממשלה, די"ל מלד"ה, וממילא הכסף שייך להן, ואינו גזילה בידם כשיטת החולקים (ע' הישר והטוב עמ' יז-יח). אמנם לפי התוס' (קמט ע"א) שלא תירצו כההגמ"ר, נראה דצריך שישליש הכסף לכך, ולא די שיש כח במציאות לתתו למקבל. ולפ"ז בצוואות שלנו שהכסף ביד האב כשמת, ל"א מלד"ה.

אכן באג"מ (אה"ע ח"א סי' קד) מחדש דבצוואה אין לך גמירות דעת יותר מזה, דיודע שתתקיים ע"י דינא דמלכותא. וכנראה ר"ל דאף דאין מעשה קנין, מ"מ כשיש גמירות דעת א"צ מעשה קנין. וכ"כ הרש"ש (בכורות יח ע"ב), עיי"ש.

ומ"מ צ"ע, דאין קנין לאחר מיתה. וכתב האג"מ, דבגמ' (קלא ע"א) נראה דכתובת בנין דיכרין, שנותנת לבנים מאשה זו חלק גדול יותר בירושת אביהם, מהני לאב בלי תנאי ב"ד, וכתוס' (שם סוד"ה ושמע, בשם הקונטרס). וקשה דאין מתנה לאחר מיתה. ותירץ האג"מ, דקיי"ל (קדושין ט ע"ב) דעמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנים באמירה. ובזה, שא"צ שום מעשה קנין, אף דלא מהני לאחר מיתה, ע"כ מהני בשעת מיתה, דנכסיו עוברים ישר לבנין דכרין, ולא ליורשים מד"ת. וא"כ הוה"נ בצוואות שלנו.

ולולא דבריו נראה, דבגמ' (קלא ע"א) מהני מדין מתנה מחיים, וכפרשב"ם (ד"ה לאו) ע"פ מתני' (קכו ע"ב) בלשון מתנה סמוך ללשון ירושה, אלא דאינו גובה ממשועבדים, דירתון תנן, והיא תקנה מיוחדת לדונו כירושה לענין משועבדים.

והנה בשו"ע (סי' רנ"ב ס"ב) פסק כתוס', דצריך הושלש מתחילה לכך [וגם כהגמ"ר, דאינו קנין ואם מכרו היורשים מה שעשו עשוי. וק"ק דשני החידושים נאמרו לתרץ אותה הקושיא, דלמה הוצרכו לתקן דברי שכ"מ ככתובים ומסורים, וכנ"ל, וע"כ אין הכרח לשניהם.].

ובבנין ציון (ח"ב סי' כד) כתב, דקיי"ל כתוס', נגד רוב הפוסקים, רק כשהיורשים מוחזקים, ולא כשהנכסים ביד האפוטרופוס, שהוא המוחזק. וצ"ע, דאין האפוטרופוס בעל דין, ואינו מוחזק, וק"ו בקרקע, דאינו מוחזק, וע"כ יש לירש דין מוחזק, וכח"ס (חור"מ סי' קמ"ב). אמנם אם האפוטרופוס כבר נתן הנכסים למקבלי הצוואה י"ל דדינם כמוחזקים. אבל הב"צ מיירי כשעדיין לא קבלו, שהרי שאלו אם מותר להם לקבל. ואם כבר קבלו מהאפוטרופוס, לכאורה הדין תלוי במחלוקת הש"ך והתומים אם נקרא תפיסה קודם שנולד הספק כשיש מחלוקת הפוסקים, או לא, ע' בנתיבות (כללי דיני תפיסה סקט"ו).

ואף אם י"ל מלד"ה גם בלא השליש, או שכאן נידון כהושלש, יתכן דלא מהני הצוואה, שמחלק גם נכסים שאינם שלו בשעה שכותב. ובשד"ח (ח"ד כלל ריט) כתב די"א דל"א מלד"ה בדבר שלא בא לעולם, וא"כ ה"ה כשאינו שלו שדינו כן (עגמ' כתובות נט).

אמנם עיי"ש, שבמגיד משנה (מכירה פכ"ב הט"ו) מפורש דמהני, וז"ל אע"פ שאין הנודר קיים, מלד"ה כמו שהוא מחוייב אם הוא קיים, עכ"ל. והיינו מדין נדר, וכהרמב"ם (שם), וכ"כ הקצות (סי' רנב סק"ג), והוסיף שנדר בחייו לא גרע מהושלש, וזה צ"ב.

עכ"פ הוכיחו מהמ"מ די"ל מלד"ה בדלשב"ל. ויש לדחות, דכל זה מדין נדר, וכנ"ל, ומיירי בהקדש וצדקה, עיי"ש. משא"כ בכותב צוואה במתנה להדיוט, שאין דין נדר, דעדיין י"ל דל"א מלד"ה בדלשב"ל.

והנה לשון צוואה הוא "אני מוריש", ובפשוטו הנכסים עוברים ישר מהמת להמקבל. וא"כ לפי הרמב"ן (קמח ע"ב) לא מהני, שהוא מצריך לשון "אני מצוה שתתן לפלוני כך וכך". ואולי י"ל, שכיון שלכל צוואה יש ממונה לקיימה, ונקרא עקסעקיוטאר, נידון כאומר לו לקיים דברי הצוואה. שהרי לפי החוק אין הנכסים שייכים למקבל מיד במיתת המצוה, אלא שייכים לעזבון של המת שנקרא עסטיי"ט. והיא בריה בפנ"ע בעיני החוק, ומשלמת מסים כל זמן שיש בה נכסים, ודומה לתפוסת הבית בד"ת (בכורות נו ע"ב, עיי"ש). וא"כ י"ל שהממונה על העסטיי"ט מצוה ע"י כותב הצוואה לתת כך וכך לפלוני, ומהני לפי הרמב"ן, ודו"ק.

ד. שטר חצי זכר

הרמ"א (סי' רפא ס"ז) כתב שנהגו לכתוב שטר חצי זכר בשעה שמשיא את בתו, שאם יורשיו, כלומר בניו, לא יתנו לבתו חלק חצי זכר, הוא חייב סכום גדול מאד לבתו, ונמצא שתטול כל נכסיו מדין מלוה שקודם ליורשים. ואם בניו יתנו חלק חצי זכר לבתו, חיובו בטל ומבוטל. ובודאי בניו יתנו חלק חצי זכר לבתו כדי שיוכלו לרשת שאר נכסיו. ונהגו לכתוב כן כדי שיקפצו לישא את בתו, דיודעים שבעתיד תקבל חלק חצי זכר מנכסי אביה. וכתבו באופן שאין האב יכול לחזור בו, כדי שיקפצו עליה, וכנ"ל, והכל מבואר בנחלת שבעה (סי' כא), ושם כתוב שזמן פרעון החוב הוא שעה אחת קודם מיתתו. ואף אם במתנה שתחול שעה אחת קודם מיתתו יש בעית ברירה, וכנ"ל (אות ב'), מ"מ במתחייב מיד, רק דהפרט דשעת פרעון לא נתבררה בשעתה, אין בעית ברירה.

וכתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רכד סקכ"ט) שנטשו שטר חצי זכר בזמנו, כי הבנות הלכו לערכאות וקבלו חלק שלם, כלומר שוה לבנים, שכנראה היו ראויות לקבל ע"פ החוק, אף אם האב השאיר להם רק חלק חצי זכר. וזהו גזל גמור, בנוסף על איסור ערכאות. וכבר נתבאר (אות א') שמן הראוי למנוע מחלוקת במשפחה ולתת לבנותיו כבניו, וזהו שטר זכר שלם שנהגו בכמה מקומות, ומאד כדאי לחדשו.

וכבר דנו בזה גדולי זמננו. ובתחומין (ח"ד ע' 346) ובהישר והטוב (ח"ה עמ' י, יא) כתב מו"ר הגרז"נ גולדברג שליט"א, שבנחלת שבעה כתוב לשון אודיתא, שמודה שחייב לבתו סך גדול. והקשה, למה לא כתוב לשון התחייבות, והרי באודיתא י"א שמהני רק בשכיב מרע (ע' קצות סי' קצד סק"ד). וביש"ש (גיטין דף יג) כתב שתקנו מעמד שלשתן ולא סמכו על אודיתא, כי לא רצו להרגיל בקנין שאומר שקר. ועוד די"א דא"א לאודיתא על תנאי, שמסברא לא יתכן שמודה שחייב לפלוני על תנאי שיתברר רק בעתיד.

ותירץ שחשו לאסמכתא במתחייב סכום גדול על התנאי, וכשו"ע (סי' רז סיי"ג). ובאודיתא אין דין אסמכתא, וכמש"כ הר"ן (נדרים כז ע"א סוד"ה שאני). ואף שאפשר להתחייב חלק חצי זכר לבת בלי שום תנאי, דבזה אין בעית אסמכתא, לא תקנו כן, שחלק חצי זכר הוא דבר שאינו

קצוב, וחשו לשיטת הרמב"ם (מכירה פי"א הט"ז) דא"א להתחייב בדבר שאינו קצוב.

בקונטרס מדור לדור, להג"ר שרגא פייוול כהן שליט"א, כתב לשון התחייבות. וכדי להתגבר על בעיית אסמכתא, כתב שהמצווה מתחייב מעכשיו בקנין סודר בב"ד חשוב, ובזה קיי"ל (סי' רז סט"ו) דמהני. ואף דגם בזה נחלקו, ונראה דלהרמב"ם לא מהני, כמש"כ במק"א (בית יצחק תשס"ד, עמ' 29), נראה דמהני בין להשו"ע ובין להרמ"א, וא"א ליורשים לטעון קים לי כהרמב"ם נגד השו"ע והרמ"א [ובקובץ תשובות למרן הגריש"א שליט"א לא כ"כ (ח"ב סי' קסג). ונ"מ טובא. ובשטח"ז שלפני נישואי בתו י"ל דמהני אף לדבריו, דעיי"ש (ח"א סי' קסג סק"ב) שהקשה דכל תוספת כתובה אסמכתא היא, דמתחייב סכום גדול על התנאי שימות או יגרש. ותירץ, דכיון דקיי"ל (קידושין ט ע"ב) עמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנים באמירה וכנ"ל (אות ג), א"צ מעשה קנין. ואין כאן בעיית אסמכתא. ונ"מ לכל התחייבות שעל פיו עמדו וקדשו, ואכמ"ל].

ומי שכותב בשטר שמתחייב בקנין בב"ד חשוב א"צ לעשות כן בפועל, דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי (רמ"א סי' רז סט"ו וסמ"ע סקמ"ב). אמנם בזה יש חשש שמרגיל לשקר, וכיש"ש הנ"ל. אבל מכיון שעיקר השטר הוא התחייבות, וב"ד חשוב הוא רק פרט הנצרך להתגבר על בעיית אסמכתא, אין החשש גדול כ"כ כמו באודיתא. ומי שחושש לזה, יעשה קנין סודר בפני ב"ד חשוב. וכנראה זוהי כונת קונטרס מדור לדור (פ"ג), שהאריך איך יעשה קנין סודר אף שכתב (ע' יג) דדי בהודאת בע"ד.

אכן שמעתי שיש אומרים שבזמננו לא ידוע לנו מהו גדר ב"ד חשוב, ושלפ"ז אף אם מודה שקנה בב"ד חשוב לא מהני. ובפשוטו, אף אם איננו יודעים מהו ב"ד חשוב (ויש לפקפק בזה טובא, דלא מצינו מי שכ"כ אף בזמננו), מ"מ אם מודה שקנה בב"ד חשוב לכאורה מהני, אא"כ נאמר שהודאה בטעות הוא, וזה לא מסתבר.

ובזמננו, נוהגים בני הזוג לכתוב צוואה זה לזה, כלומר שהבעל מוריש כל נכסיו לאשתו, והאשה לבעלה. ובאשה לבעלה גם בד"ת הבעל יורש את אשתו (שו"ע אה"ע סי' צ ס"א). ובעל שרוצה שאשתו תירשנו

יתחייב לאשתו סכום גדול מאד, וממילא כשימות הכל שלה בתורת בעלת חוב.

ובקונטרס מדור לדור הנ"ל (עמ' י') הציע להתחייב לבתו או לאדם זר, כגון אפוטרופוס ישראל, והכל יהיה שלו אם יורשיו לא יקיימו את צוואתו, וע"כ יקיימוה. וכתב (עמ' כז) שאם יתחייב לבתו ותמות בלי בנים, יירשנה, ויתבטל חיובו. ואם בתו תוליד אחר שכתב הצוואה, ותמות, הוי כמתחייב לדבר שלא בא לעולם, דלא מהני (שו"ע חו"מ סי' רי ס"א). ונראה דא"נ, ואם בתו תמות יצטרך לכתוב שטר חדש. וכן אם יוליד בת אחר שכתב השטר. ואם רוצה לכתוב השטר באופן שאינו יכול לחזור בו, יש לחוש למקרים הנ"ל. אבל לכאורה יכול לכתוב שמתחייב אם לא יחזור בו. וכ"כ מו"ר הגר"נ גולדברג (הישר והטוב ח"ה עמ' יב).

ועיי"ש, שבבתי משפט לא תתקבל שטח"ז, וצריך לכתוב ב' צוואות, אחת ע"י עורך דין שתתקבל בבית משפט. והשניה ע"פ ד"ת, שאם יורשיו יחלקו נכסיו כפי הצוואה, החוב מחול. וכ"כ ע"פ דבריו (שם עמ' י, יא) לתרץ קושיתו (הנ"ל), דאיך שייך הודאה על התנאי וז"ל, שהבת מוחלת לאביה על החוב בתנאי שיתנו לה אחיה לאחר פטירתו חצי חלק בן פשוט, עכ"ל. ועיי"ש, שמלשון הנחלת שבעה נראה, וז"ל שמודה שבתו נתנה לו מעות ואמרה לו אם יתנו לי בניך לאחר פטירתך כחצי מחלק בן פשוט, מתנה היא שנתתי לך הכסף, עכ"ל. ולפ"ז אין כאן מחילה.

ועי' שורת הדין (ח"ב עמ' שסב), שיזהר ששטח"ז לא יבא לשלטונות המס, כלומר דאולי יוגדל המס. ובשטח"ז של מכון להוראה כתוב, שאם יובא לבית המשפט בטל הוא. וקשה, דא"כ הבן ימצא דרך להביאו לבית המשפט כדי שחיוב האב לבנות יתבטל. וכנראה סמכו שהעו"ד או האופטרופוס שניתן השטר לידו לא יראה אותו לשלטונות.

בקונטרס מדור לדור (עמ' דה) העיר שאשה נשואה שמתחייבת אינה יכולה להפקיע מהבעל, וכגמ' (קלט ע"ב) ושו"ע (אה"ע סי' צ ס"ט) דבעל כלוקח ראשון. ועפ"ז הציע שיכתבו שני שטרות, עיי"ש. ואם ירצו בני הזוג שאחד יירש את השני לגמרי, וכנהוג, אשה נשואה א"צ שטר כלל, דצוואתה, שהכל לבעלה, היא דין התורה ממש, דבעל יורש את אשתו.

אמנם יש דברים שהבעל אינו יורש אותם, כגון ראוי (שו"ע אה"ע שם). ונ"מ לחוב שהאשה לא גבתה בחיי, וכסף שבבנק על שמה בכלל זה. ובפתחי חושן (ירושה ואישות פ"י הע' פו) כ"כ בביטוח חיים. ולמשכ"ל (אות ב), בחשבון בבנק על שם שניהם ששייך לנותר בחיים, ובביטוח חיים לטובת הבעל, אינו ירושה כלל, וא"צ התחייבות של האשה.

ועיי"ש (עמ' ו') שאם משנה את צוואתו, א"צ שטר התחייבות חדש, שהתנאי הוא שהיורשים צריכים לקיים את מה שכתוב בצוואה האחרונה, וכשכותב צוואה אחרת, ממילא צריכים לקיים מה שכתוב בצוואה זו.

ועיי"ש (עמ' יב, יג) שכתב ששטר זה אע"פ שיהיה מונח תחת ידי יהיה לראיה ברורה לכל הנ"ל. ובאר, דלא חיישינן שנמלך ולא השתמש בו ומעולם לא חייב עצמו בכלום, דכיון שכתוב שקנין סודר "חלה לאלתר בשעת הקנין אפילו לא יצא השטר עדיין מתוך ידי", יש הודאת בע"ד לחיובא, וכשו"ת רע"א (סי' קמו ד"ה מזה). וכתב דמסכות אחרות ראוי להזהר להשליש השטר ביד אחר.

ובאמת יש לעיין אם יש הודאת בע"ד על הקנין כשהשטר עדיין תחת ידו, וז"ל רע"א (שם), דלא בעי מטא לידי, ואולם כ"ז אם היה עדי קנין והעידו שהקנה לו סתם. אבל באין עדי קנין לפנינו, אלא דנמצא השטר דהקנאה ברשות הנותן, לע"ד אין מוציאין מהיורשין, עכ"ל. והוכיח כן מהטור (סי' לט סי"ג, וס' נו ס"ט) והרמ"א (סי' ל"ט), עיי"ש. וע"כ צריך לתת השטר לבתו או לאפטורופוס או לישראל אחר לזכות בעבורה.

והנה בל' אנגלית (עמ' 9) סתם שאם אחד מיורשיו לא יתן למי שנזכר בצוואה, החיוב בתוקפו. ובלה"ק (עמ' ז, י) דן במקרה שירש אחד יתן ואחר לא יתן, כדי שמי שנותן לא יפסיד. ויש גם חשש קנוניא (ע' הישר והטוב ע' יא, יב). ונראה שא"צ לחוש לזה, שהרי בבית המשפט תתקיים צוואתו, וב"ד שרואה קנוניא יכול לפסוק לקיים הצוואה, כדין מרומה.

ועיי"ש (עמ' ג'), שלפי המרדכי (ב"ב סי' תקצא) בשם הר"מ, בריא שמצוה אופן חילוק נכסיו לאחר מיתה א"צ שום קנין, וחל בדיבור פיו, ומובא בב"י (סוס"י רנ). ולפ"ז הצוואה מהני. אבל הב"י כתב ששאר פוסקים ס"ל דמצוה מחמת מיתה א"צ קנין רק בשכ"מ, עכ"ד קונטרס

מדור לדור. וקשה, דלכאורה אף המרדכי כ"כ, דא"צ קנין, רק בבן בין הבנים, עיי"ש. עכ"פ לדינא א"א לסמוך על המרדכי להכשיר צוואת בריא.

לכן נראה דיש לכתוב שטר התחייבות לאשתו בסכום גדול יותר מכל נכסיו, כך שלמעשה תירשנו. דכמו שקבעו חז"ל שלא טוב שאב יהיה תלוי בבניו וכנ"ל (אות ב), כן הדבר גם באם שתלויה בבניה. ואשה תכתוב שטר התחייבות לבעלה בסכום גדול, דאף שירשנה מד"ת, אינו יורש בראוי כבמוחזק.

ואחר פטירת הבעל או האשה, יש למי שנותר בחיים לכתוב שטר זכר שלם (ע' קצות סי' לג סק"ג). דהיינו שיכתוב צואה חוקית לחלק נכסיו לכל צאצאיו בשוה, ויתחייב סך גדול לבנותיו אם יורשיו לא יקיימו את צוואתו. וכ"כ בספר משפט הצוואה (עמ' ע ועמ' קעה) באופן דאל"כ יש לחוש למחלוקת, וכ"ה בזמננו. ונראה שיכתוב כן גם כשיש בכור, וכנ"ל (אות א').

ובשטח"ז דנחלת שבעה כתוב חוץ מקרקע וספרים. ובזמננו עיקר הירושה הוא הדירה. ועוד, דרגילים למכור הדירה לזרים, ולא שייך הטעם דעגמת נפש כשהקרקע אינו עובר ע"פ למשפחותם לבית אבותם (תחומין שם עמ' 349). ומצד הענין לשייר קצת מנכסיו להתחלק ע"פ ד"ת (עיי"ל אות א'), נראה דדי בספרים, ויכתוב כן בצוואתו.

השכנת שלום בין כל צאצאיו היא מגמת החיים של ההורים. ועיי' חלוקה שוה בנכסיהם, ההורים יכולים לתרום לקיום מגמה זו גם לאחר פטירתם, באופן שתואם את ההלכה. ויה"ר שכולנו נזכה לברכת וראה בנים לבניך שלום על ישראל, וכמבואר בגמ' (כתובות מט ע"א) דר"ל על בני המשפחה, עיי"ש.